

Ширяєва Т. М.

ПСИХОЛОГІЧНА СПЕЦИФІКА ОВОЛОДІННЯ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглядаються особливості впровадження кредитно-модульної системи у процес навчання англійської мови як іноземної. Увага зосереджується на сприйманні студентами, активними суб'єктами пізнання, системи ECTS та пропонується емпіричне вивчення психологічних особливостей процесу оволодіння іноземною мовою.

Ключові слова: навчання англійської мови, система ECTS, психологічні особливості, оволодіння іноземною мовою.

В статье рассматриваются особенности внедрения кредитно-модульной системы в процесс обучения английского языка как иностранного. Внимание сосредотачивается на восприятии студентами, активными субъектами познания, системы ECTS и предлагается эмпирическое исследование психологических особенностей процесса овладения иностранным языком.

Ключевые слова: обучение английскому языку, система ECTS, психологические особенности, овладение иностранным языком.

The article deals with the peculiarities of credit system implementation into the process of English language learning. The attention is focused on the issue of students' perception of ECTS system. The empirical research of psychological characteristics of second language acquisition is highlighted.

Key words: English language learning, ECTS system, psychological peculiarities, second language acquisition.

Одним із пріоритетів сучасної вищої школи є її інтеграція у світовий освітній простір. Така стратегія вищої освіти передбачає, з одного боку, підвищення ефективності професійної підготовки фахівців різного профілю, а з іншого – зростання пізнавального та творчого потенціалу студентської молоді. Важливим завданням також є висококваліфікована іншомовна підготовка фахівців, адже одним із чин-

ників їх мобільності і конкурентоспроможності на світовому ринку праці є вільне володіння іноземними мовами.

Процеси реформування вищої освіти в Україні по-новому розставляють акценти у наукових розробках стосовно психолого-педагогічного супроводу освітніх трансформаційних процесів. Досвід і практика викладання у ВНЗ засвідчують на сьогоднішньому етапі професійної підготовки спеціалістів необхідність розвитку їх пізнавальної активності, яка реалізується взаємодією усіх пізнавальних процесів особистості.

Організація навчального процесу в сучасних ВНЗ за кредитно-модульною системою та оцінювання знань студентів за системою ECTS зумовлює необхідність емпіричного вивчення ефективності процесу оволодіння іноземною мовою студентами відповідно до організації форм навчальних занять і критеріїв оцінювання. Таким чином, мета нашого дослідження полягає в емпіричному вивченні особливостей кредитно-модульної системи навчання та аналізі її сприйняття студентами ВНЗ.

Відповідно до Закону про вищу освіту, вища освіта – це рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі у результаті послідовного, системного і цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті і завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації. У контексті нашого дослідження така кваліфікація стосується спеціальності англійської мови. При цьому в Законі підкреслюється не лише необхідність у фаховій підготовці спеціалістів, а й у забезпеченні культурного і духовного розвитку особистості, виховання студентів у дусі українського патріотизму і поваги до Конституції України.

Вимоги та основні критерії Болонського процесу є достатньо співзвучними програмі розвитку вищої освіти України: якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами; відповідність європейському ринкові праці; мобільність, сумісність кваліфікації на вузівському та після вузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти загалом [1]. Основною ідеєю Болонської декларації вважається система академічних кредитів, аналогічних ECTS, що полегшить перехід від однієї навчальної програми до іншої [3]. Водночас, ми погоджуємося з думкою С. Д. Максименка та І. Д. Пасічника про те, що основоположною ідеєю ефективного налагодження навчального процесу є коректна організація самостійної роботи студентів, за якої існуватиме

можливість враховувати усі досягнення студента, а не лише його навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, олімпіадах [4]. Важливу роль у цих видах діяльності відіграють індивідуальні науково-дослідні завдання, в ході яких студенти під керівництвом досвідченого дослідника – викладача можуть виявити як рівень предметних знань, так і свої дослідницькі вміння і навички.

Такі види роботи відповідають принципам розвиваючого навчання Л. В. Занкова, акцент в якому робиться на принципах проблемного навчання, високому темпі вивчення матеріалу, усвідомленні навчального процесу суб'єктами діяльності. Таке навчання передбачає зміщення акцентів у площину розвитку психічних функцій, що є наслідком засвоєння теоретичних знань за допомогою виконання змістовного аналізу, планування, рефлексії. Відповідно до принципів розвиваючого навчання, діяльність, що передбачає високий рівень труднощів, вважається ефективною, оскільки долаття труднощів пов'язане з осмисленням та систематизацією вивченого матеріалу. Таким чином, виконуючи проблемні завдання, суб'єкти навчальної діяльності самовдосконалюються, здійснюючи безпосередній вплив на свою пізнавальну сферу [2].

Іншими словами, педагогічна система, що є адекватною сучасним запитам суспільства, визначається як ефективна та виправдана, оскільки передбачає різносторонній розвиток особистості [5].

Актуальності набуває встановлення оптимальних форм навчальної роботи в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП), які б забезпечували ефективне оволодіння іноземною мовою студентами як активними суб'єктами пізнання. Аналіз результатів експериментально-діагностичного вивчення показників пізнавальної сфери студентів та показника білінгвізму свідчить про наявність між ними високих коефіцієнтів кореляційного зв'язку. Інакше кажучи, створюючи оптимальні умови для розвитку іншомовного мовлення, ми створюємо відповідні умови для пізнавального розвитку студентів загалом. У нових умовах навчання значущість пізнавальної активності студентів зростає, адже значна кількість навчального і дослідницького матеріалу повинна опановуватися, як зазначалося вище, протягом самостійної роботи студентів.

З метою емпіричного вивчення психологічних особливостей процесу оволодіння іноземною мовою в умовах КМСОНП нами було складено вибірку зі студентів III курсу факультету романо-германської філології, спеціальності прикладної лінгвістики Волинського

національного університету імені Лесі Українки. Формування саме цієї вибірки обґрунтовується тим, що студенти Волинського національного університету імені Лесі Українки почали навчатися за кредитно-модульною системою відносно нещодавно, тоді як Національний університет “Острозька академія” організовує навчальний процес за цієї системою з дня свого заснування. Відтак, трансформаційні процеси, які знаходяться в апогеї, легше піддаються спостереженню ззовні та ґрунтовному вивченню, оскільки мають яскравіше вираження у тих чи інших аспектах.

Метою емпіричного вивчення було встановлення труднощів та переваг, які вбачають студенти у процесі оволодіння іноземною мовою в умовах КМСОНП, шляхом проведення анкетування. В анкетуванні взяло участь 46 студентів віком 19 – 21 років, серед них 16 осіб – чоловічої, 30 осіб – жіночої статі.

В анкеті пропонувалися 10 запитань, відповіді на які піддавалися комплексному кількісному та якісному аналізу. Розглянемо детальніше результати анкетування. Одне з питань анкети стосувалося того, які види заняття – лекційні, практичні, індивідуальні – найкраще організовані для активного оволодіння іноземною мовою. Як відомо, до основних видів навчальних занять за КМСОНП належать лекції, лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації.

Зазвичай, лекції – це основні форми проведення навчальних занять у ВНЗ, призначені для засвоєння теоретичного матеріалу. Лабораторні заняття – це вид заняття, при якому студент проводить під керівництвом викладача натурні та імітаційні експерименти з метою практичного підтвердження теоретичних положень, що висвітлювалися протягом лекції. Практичні заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує ґрунтовний розгляд студентами окремих теоретичних положень чи формує вміння і навички їх практичного застосування. Природно, що у контексті оволодіння іноземними мовами саме останній аспект практичних занять набуває вагомості значущості. Індивідуальні заняття проводяться викладачем з метою розкриття творчих здібностей та індивідуальних особливостей кожного студента. Власне на індивідуальних заняттях можна знайти своєрідний підхід до пізнавального розвитку особистості, зважаючи на принцип урахування нерівномірності психічного розвитку за однаково створених умов і пластичних (компенсаторних) можливостей психіки.

Слід зазначити, що 100% опитуваних зауважили про те, що найкраще організованими є саме практичні заняття, оскільки вони слугують підґрунтям для формування іншомовного мовлення. Результа-

ти бесід зі студентами показали недостатню ефективну організацію самостійної та індивідуальної роботи студентів. Студенти згадали про відсутність чітких інструкцій щодо завдань та особливостей виконання самостійної роботи. З іншого боку, такі відповіді, очевидно, свідчать не лише про недостатню організацію самостійної роботи з боку викладачів, а й на пізнавальну активність та здатність до самостійних пошуків самих студентів, що зумовлює необхідність розробки та впровадження експериментальних програм навчання з метою пізнавального розвитку студентів.

Зрозуміло, що такі технології повинні стосуватися не навчального процесу в цілому, а бути під'єднаними до предметних дисциплін, у нашому випадку це заняття з практики англійської мови. Цілеспрямовані техніки і прийоми (система психолінгвістичних вправ у нашому дослідженні), які, з одного боку, ґрунтуються на типових навчальних програмах певної дисципліни і відповідно збагачують знання і вміння студентів із конкретного напрямку, а з іншого – спрямовуються на пізнавальний розвиток студентів загалом, мають широко впроваджуватися у навчальний процес ВНЗ.

Результати експериментального вивчення можливостей пізнавального розвитку студентів психолінгвістичними засобами (системою психолінгвістичних вправ, спрямованих на створення іншомовного середовища) свідчать про те, що на заняттях з практики англійської мови існують широкі можливості для розвитку пізнавальної сфери студентів не лише мовних спеціальностей, а й студентів нелінгвістичного профілю. Розроблена нами теоретична модель розвитку пізнавальної сфери студентів може застосовуватися у професійній підготовці студентів будь-яких спеціальностей, адже усі фахові навчальні плани передбачають заняття з іноземної мови. Водночас, структурні компоненти цієї моделі – мовні, психолінгвістичні та психологічні одиниці – повинні бути адаптовані до типової навчальної програми з англійської мови студентів конкретної спеціальності.

На питання анкети про те, чи подобається накопичувальна система балів у контексті залікових кредитів, 42 студенти (91,3%) дали ствердну відповідь. Таким чином, студентам подобається систематичність у навчанні, яка, з одного боку, значно полегшує складання сесії та зменшує психологічну напругу, яка при цьому виникає, а з іншого – стимулює пізнавальну активність протягом навчального семестру. Водночас, решта 8,7% студентів негативно оцінили накопичувальну систему балів в умовах КМСОНП. Аналіз результатів бесід із цими студентами свідчить про їх низьку готовність до пізнаваль-

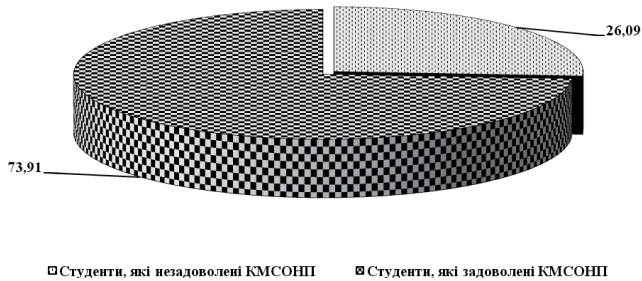
ної активності, ці студенти виявили й низькі показники академічної успішності. Так, серед відповідей студентів були такі, як "...усьому свій час, посилене навчання повинно проходити під час сесії", "... часто є поважні причини для пропусків занять, а потім невідомо як надолужити недібрані бали...".

Результати кількісного та якісного аналізу відповідей на питання стосовно накопичувальної системи балів свідчать про те, що в умовах КМСОНП важливим є постійна пізнавальна активність студентів, систематична й копітка робота над предметним матеріалом протягом семестру. Відтак, розробка експериментальної програми розвитку пізнавальної сфери студентів в умовах кредитно-залікової системи навчання набуває неабиякої значущості. Окрім цього, специфіка предметної дисципліни, яка розглядається у контексті нашого дослідження, передбачає систематичне оволодіння знаннями, вміннями і навичками іншомовного мовлення, адже принцип систематичного нарощування матеріалу в навчанні іноземної мови є одним з основоположних.

Наступне питання анкети стосувалося того, які основні переваги КМСОНП. Відповіді на ці питання вирізнялися різноманітністю. Так, студенти, які позитивно оцінили кредитно-модульну систему організації навчального процесу, зазначали, що "... основна перевага в тому, що існує можливість уникнути деяких іспитів і заліків", "...показники академічної успішності не повністю визначаються іспитом, а це добре, адже іспит – це свого роду лотерея", "...оцінювання відповідає реальній праці студента", "можливість достроково скласти сесію, якщо активно працюєш протягом семестру".

Студенти, які негативно оцінили кредитно-модульну систему організації навчального процесу в цілому, вказували не на переваги, а на недоліки цієї системи. Так, серед відповідей траплялися й такі, як "постійна напруга протягом навчання", "важко або навіть неможливо отримати достатню кількість балів", "велика кількість студентів у підгрупах і групах, коли викладач фізично не може опитати усіх студентів, відповідно останні не можуть заробити достатньої кількості балів", "нелогічний розподіл балів за різні види завдання", "багато матеріалу задається на самостійне опрацювання".

Результати ґрунтового аналізу відповідей на це питання в анкетах студентів дали змогу розподілити усі відповіді на два види. До першої групи належать недоліки КМСОНП, які, на думку студентів, неправильно організовані викладачем, тоді як друга група містить недоліки, що стосуються власне навчальної діяльності студентів (рис. 1).

Рис. 1. Уявлення студентів про КМСОНП

Як видно з рис. 1, на думку студентів, нові умови навчання та їх ефективність більшою мірою залежать від професорсько-викладацького складу ВНЗ, а не від них самих. Така ситуація, на наш погляд, також підсилює необхідність у розвитку пізнавальної активності студентів, а також формуванні у них уявлень стосовно себе як активних суб'єктів пізнання і навчального процесу в цілому. Адже саме така позиція дасть змогу сформувати мобільність студентів та їх активність у налагодженні самостійної роботи та процесу самоосвіти, які є важливими в умовах КМСОНП.

На питання про те, чи є КМСОНП ефективнішою за традиційну, яка, наприклад, існувала у школі, переважна більшість студентів (73,91%) дала ствердну відповідь, тоді як 26,09% не вбачали у цій системі жодних позитивних моментів.

Переважна більшість студентів також схвалювала розмежування освітньо-кваліфікаційних рівнів Лісабонської конвенції, при цьому студенти зазначали, що вступ у магістратуру повинен здійснюватися не в результаті вступних іспитів, а як наслідок поточного рейтингу академічної успішності студентів. Результати бесід зі студентами свідчать про те, що вони розуміють суть Лісабонської угоди і вбачають її у тому, щоб, скориставшись перевагами і можливостями української національної освіти і науки, бути конкурентоспроможними на світовому ринку праці.

Наступні питання стосувалися власне особливостей процесу оволодіння іноземною мовою та організації занять з англійської мови: що б Ви хотіли змінити у викладанні іноземної мови? Серед відповідей, які траплялися найчастіше, були такі, як "організація більшої кількості зустрічей із носіями англійської мови" (28, 26%), "систематизацію підручників" (26,09%), "методи подання матеріалу на па-

рах та використання зарубіжної методики і підручників в цілому, або принаймні щоб вони чергувалися з вітчизняною методикою і підручниками” (19%), “організація зарубіжних стажувань і академічних обмінів студентами з країнами, мова яких вивчається” (17%). Поодинокі відповіді стосувалися побажання щодо збільшення годин з основної іноземної мови, пропонувалося робити акцент не на теоретичних, а практичних знаннях, впроваджувати нестандартні методи навчання іноземної мови.

На питання про те, які завдання є найцікавішими з іноземної мови, 86,97% студентів називали творчі завдання, такі, що пов’язані з життєвим досвідом, цілісні проекти для групи, а також індивідуально-групову роботу для виконання спонтанних, імпровізованих ситуацій, завдання, які сприяють кращому запам’ятовуванню нових слів і фраз, а також ті, що супроводжуються мультимедійними технологіями і різноманітними наочними засобами, заняття театралізованої та ігрової форм.

Таким чином, аналіз результатів анкетування та бесід зі студентами дали змогу виявити специфіку процесу оволодіння іноземної мови в умовах КМСОНП та встановити необхідність у підвищенні пізнавальних ресурсів студентів протягом предметних дисциплін, у нашому випадку заняттях з практики англійської мови. При цьому студенти висловлюють бажання у створенні оригінальних, нестандартних методів навчання, які б максимально давали можливість їх пізнавальному й творчому розкриттю у наближених до життя реальних ситуаціях. Виконання таких завдань допоможе у формуванні знань, почуттів, асоціацій, переживань, результатом чого є розвиток таких психологічних одиниць, як ментальний лексикон, пропозиціональні структури та концептуальна система. У нашому дослідженні ці ідеї слугували підґрунтям для розроблення і впровадження комплексного психолінгвістичного тренінгу як психолінгвістичного засобу розвитку пізнавальної сфери студентів.

Література:

1. Андреев А. А. Педагогикавысшейшколы : Новый курс / А. А. Андреев. – М. : Московскиймеждународныйинститутэконометрии, информатики, финансов и права, 2002. – 264 с. : ил.
2. Брушлинский А. В. Проблемыпсихологиисубъекта / БрушлинскийАндрейВладимирович. – М. : Ин-тпсихологии РАН, 1994. – 109 с.
3. Драйден Г., Вос Дж. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос; пер. з англ. М. Олійника. – Львів : Літопис, 2005. – 542 с.

4. Максименко С. Д., Пасічник І. Д. Стан та перспективи когнітивної психології в Україні // Сучасні дослідження когнітивної психології [Наукові записки. Серія “Психологія і педагогіка”] / відп. ред. І. Д. Пасічник. – 2003. – Вип. 12. – С. 3-7.

5. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем / Сериков В. В. – М. : Логос, 1999. – 272 с.